

nia przez tajną policję państwową w Gdańsku specjalnej kartoteki osób (Polaków i rodzin polskich), którą wykorzystano później do przeprowadzenia czystek w czasie wojny.

W ożywionej dyskusji, w której udział wzięło ponad 25 osób (w tym również przedstawiciele byłej Polonii Gdańskiej), zwracano uwagę na dużą różnorodność prezentowanych problemów. Nawiązując do poszczególnych wystąpień autorskich wskazywano na zagadnienia wymagające dalszego ich pogłębienia.

Na zakończenie prof. Marian Mroczo dokonał podsumowania dyskusji oraz oceny przebiegu konferencji zapowiadając równocześnie, że jej materiały zostaną opublikowane w odrębnym tomie studiów.

Magdalena Nowak

POLSKA I JEJ SĄSIEDZI W LATACH DZIEWIĘDZIESIĄTYCH POLITYCZNE I EKONOMICZNE ASPEKTY WSPÓŁPRACY I INTEGRACJI

Rozwój wydarzeń na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych w Europie Środkowo-Wschodniej miał charakter unikatowy i bezprecedensowy. Znaczenie utraciły dawne struktury polityczno-gospodarcze i militarne. Transformacja ustrojowa w Polsce i sąsiednich państwach, pokojowe zjednoczenie Niemiec oraz rozpad ZSRR zapoczątkowały zasadnicze przeobrażenia w środowisku międzynarodowym Polski.

W osiem lat od chwili rozpoczęcia tych przemian uczestnicy konferencji naukowej: „Polska i jej sąsiedzi w latach dziewięćdziesiątych. Polityczne i ekonomiczne aspekty współpracy i integracji” próbowali określić stan i perspektywy stosunków Polski z sąsiadami. W konferencji zorganizowanej przez Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego przy współudziale Fundacji im. Friedricha Eberta, która odbyła się w Wiśle w dniach 25-27 października 1997 r. uczestniczyli naukowcy zainteresowani tą problematyką z wielu ośrodków akademickich z kraju i zagranicy (Kraków, Lublin, Warszawa, Wrocław, Poznań, Katowice, Budapeszt, Kolonia, Praga).

Konferencja rozpoczęła się od sesji plenarnej, którą otworzył prof. Włodzimierz Malendowski (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu), mówiąc o uwarunkowaniach i celach polityki zagranicznej Polski po 1989 r. W trakcie wystąpienia autor podkreślił, iż elementem stałym w polskiej polityce zagranicznej są potrzeby i wymogi bezpieczeństwa państwa. Niezmienną pozostała racja stanu, lecz obecnie wyznaczają ją imperatywy wszechstronnego rozwoju. W trakcie dyskusji uczestnicy konferencji stwierdzili, że likwidacja Układu Warszawskiego dała Polsce wzmocnienie suwerenności państwa, lecz osłabiła stan bezpieczeństwa, stąd tak ważne wydaje się końcowe stwierdzenie prof. Malendowskiego, że polityka zagraniczna nie jest własnością żadnej władzy, a pewne priorytety muszą pozostać niezmiennie.

Dr Christian Meier (Federalny Instytut Studiów Wschodnioeuropejskich i Międzynarodowych w Kolonii) zapoznał zebranych z politycznymi aspektami stosunków niemiecko-polskich. Autor na wstępie podkreślił, że stosunki niemiecko-polskie po 1989 r. rozwijają się z niespotykaną do tej pory intensywnością. Jest to wynikiem wspólnej orientacji na budowanie pomyślnej przyszłości i rzeczowej współpracy. Wyrazem tej tendencji są – zdaniem Meiera – liczne wzajemne wizyty państwowe, konsultacje bilateralne, a także trójstronny dialog (Francja–Niemcy–Polska) oraz inne formy współpracy. Autor wyraził pogląd, że w interesie Niemiec i całej Europy leży przyjęcie Polski do Unii Europejskiej. Wzmocni to bezpieczeństwo Polski zarówno w wymiarze zewnętrznym, jak i wewnętrznym, da szansę rozwoju gospodarczego. W ten sposób Polska może zaistnieć także jako pomost (przyczółek) dla współpracy Niemiec z państwami bałtyckimi i przede wszystkim z Rosją. Istnieje również element zagrożenia i niepewności co do np.: kształtu polskiej

polityki, wzrostu gospodarczego. Niebezpieczeństwa tkwią zarówno w niepewnej sytuacji w Rosji, jak i w pojawiających się w Europie Zachodniej konfliktach celnych, różnicach zdań co do poszerzenia Unii Europejskiej. Problemy te pojawią się na pewno z większą ostrością w chwili rozpoczęcia negocjacji z Polską na temat pełnego członkostwa w Unii. W dyskusji wiele pytań dotyczyło kosztów poszerzenia Unii. Próbowano rozróżnić koszty ponoszone przez instytucje brukselskie, od tych, które ponosić będą inne państwa (prof. Dobroczyński). Dr Meier w końcowej konkluzji zgodził się, iż koszty otwarcia Unii Europejskiej na Wschód powinny być postrzegane jako długofalowy zysk.

Kolejne wystąpienie dotyczyło niezwykle ważnych czynników, które sprzyjają i które utrudniają rozwój współpracy z drugim ważnym partnerem – Rosją. Prof. Andrzej Czarnocki (UMCS – Lublin) przedstawił zespół czynników sprzyjających tej współpracy. Zaliczył do nich – z punktu widzenia Rosji – znaczenie Polski jako kraju tranzytowego w szeroko rozumianym kontekście, potencjalnego partnera współpracy gospodarczej. Mimo werbalnego zainteresowania obu państw wzajemną współpracą wiele elementów ją utrudnia. Autor wymienił tu przede wszystkim nierównorzędną podmiotów współpracę, różnice w koncepcjach bezpieczeństwa, a także różnice w mentalności zarówno decydentów, jak i społeczeństw obu państw.

Obrazy plenarne w pierwszym dniu konferencji zamykał referat prof. Michała Dobroczyńskiego (Uniwersytet Warszawski) dotyczący Ukrainy i procesów reintegracyjnych na obszarze WNP. Autor zwrócił uwagę na skomplikowaną sytuację etniczno-historyczną Ukrainy, wykazał polityczną, gospodarczą, kulturową niejednorodność tego obszaru. Wskazał na różnice pomiędzy Ukrainą wschodnią, „krymską” a „lwowską”. W swych rozważaniach zwrócił uwagę na fakt, że Polska, poza Obwodem Kaliningradzkim nie jest sąsiadem Rosji zaś Ukraina jest. Wymusza to na Ukrainie politykę umiejętnego lawirowania pomiędzy Rosją, Unią Europejską i NATO. Nic więc dziwnego, że filozofią polityczną Ukrainy stała się polityka równego dystansu, dochodzenia do dojrzałości ekonomicznej, politycznej i społecznej. Próby daleko idącej samodzielności w najbliższym czasie – zdaniem referenta – nie mają szans na spełnienie.

Dyskusja kończąca pierwszy dzień obrad koncentrowała się wokół problemów integracji europejskiej, jej kosztów i dynamiki. Dr Meier powątpiewał czy Ukraina będzie miała dość siły na utrzymanie równego dystansu w odpowiednio długim czasie. Jego zdaniem państwo to należy do Europy i tam należy je zakotwiczyć. Również prof. Dobroczyński twierdzi, że opcja zachodnia jest atrakcyjniejsza dla Ukrainy, może więc dochodzić do konfliktów z Rosją.

Drugi dzień obrad odbywał się w czterech zespołach problemowych. Zespół pierwszy podejmował problematykę polskiej polityki zagranicznej oraz dwustronnych stosunków politycznych z sąsiadami.

Jako pierwszy wystąpił dr Jerzy Świeca (Uniwersytet Śląski), przedstawiając badania nad pokojem i konfliktami międzynarodowymi będącymi u podstaw definiowania polskich interesów bezpieczeństwa. Referent skoncentrował się na definiowaniu polskich interesów bezpieczeństwa poprzez pryzmat wiedzy zawartej w socjologii wojny i teorii pokoju. Wojny nie są nieuchronne, twierdził autor, ale rytmiczność konfliktów międzynarodowych sugeruje, że pokój należy wytrwale budować opierając się na idei bezpieczeństwa kooperatywnego. Pokój wymaga usuwania przemocy klasycznej i strukturalnej (ubóstwo, represje, alienacja). Następuje zmiana w istocie bezpieczeństwa, a jego zagrożenia zaczynają być głównie pochodną konfliktów etniczno-narodowych, terroryzmu, zorganizowanej przestępczości, ekologii, transformacji ustrojowej i gospodarczej. Kompleksowość procesu osiągania pokoju – zdaniem J. Świecy – zasada się w konieczności syntetyzowania wysiłków dyplomatycznych ze zjawiskami praktyczno-psychologicznymi. Polska racja stanu wobec powyższego wymaga pełnego uczestnictwa w NATO, Unii Europejskiej i zabiegania o to, by proces „rozszerzania” miał charakter ciągły.

W kolejnym referacie dr Barbara Osadnik (Uniwersytet Śląski) podjęła tematykę „nowego regionalizmu” w polskiej polityce zagranicznej. Zdaniem autorki „nowy regionalizm” jest wynikiem maksymalizacji dążeń integracyjnych. „Nowy regionalizm” może ewoluować w kierunku

szerszej współpracy, integracji, może powodować wzrost pozytywnych współzależności i współdziałania w Europie. Może jednak powodować segmentaryzację, wywołując napięcia o różnym podłożu. Autorka zakłada jednak, że „nowy regionalizm”, w którym uczestniczy Polska (Inicjatywa Środkowoeuropejska, Trójkąt Wyszehradzki, Rada Państw Morza Bałtyckiego, *CEFTA*) tak na poziomie regionalnym, jak i subregionalnym będzie ważnym etapem na drodze do jedności europejskiej.

W ramach przeglądu stosunków dwustronnych Polski z sąsiadami dr hab. Mieczysław Stolarczyk (Uniwersytet Śląski) przedstawił istotę nowego etapu i rozwoju stosunków polsko-niemieckich po 1989 r. Autor zaprezentował tendencje i kierunek w jakim zmieniały się stosunki polsko-niemieckie w ostatnich latach. Niemcy stały się głównym strategicznym partnerem Polski. W referacie zwrócono uwagę na asymetrię tak w potencjale ekonomicznym, wymianie handlowej, czy w obszarze kultury, podkreślając jednocześnie, iż w stosunkach polsko-niemieckich w latach dziewięćdziesiątych dominowały zjawiska pozytywne, chociaż nie obyło się też bez spraw spornych (majątkowe), które coraz częściej pojawiają się w wystąpieniach polityków niemieckich. Stosunki polsko-niemieckie będą w coraz większej mierze – zdaniem autora – determinowane poprzez fakt uczestnictwa w tych samych strukturach ponadnarodowych. Dr Beata Surmacz (UMCS – Lublin) zarysowała stan i perspektywy rozwoju stosunków polsko-ukraińskich. W wystąpieniu swym zwróciła uwagę na problemy, które powodują, że we wzajemnych stosunkach Polski i Ukrainy wiele jest zwrotów, wahań i poszukiwań. Stan stosunków polsko-słowackich omówił prof. Marek Barański (Uniwersytet Śląski). Obiektywne przesłanki do współpracy to przede wszystkim stosunki gospodarcze (import z Polski energii i węgla), brak kapitału. Podobne problemy gospodarcze i społeczne z jednej strony zbliżają do siebie, ale i utrudniają współpracę, zbyt duże są chyba też oczekiwania względem rodzącej się współpracy. Stosunki Polski i Czech opracowane zostały zarówno z perspektywy czeskiej (Dr Milan Luptak Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Pradze), jak i polskiej, przedstawione przez dr Teresę Rduch-Michalik (Uniwersytet Śląski). Milan Luptak przypomniał, że w pierwszych latach transformacji Czechy były zorientowane na wypracowanie odpowiednich struktur politycznych, gospodarczych i wojskowych ze Słowacją, utrzymanie pozytywnych stosunków z państwami sąsiadującymi z Czechami, oraz na włączenie gospodarki czeskiej w stuktury międzynarodowe. Współpraca w ramach Grupy Wyszehradzkiej czy też *CEFTA* ma charakter funkcjonalny i tu tkwi źródło jej słabości. Dr Teresa Rduch-Michalik w swoim wystąpieniu dodała, że czynniki hamujące poprawę stosunków między Polską a Czechami tkwią także w przeszłości, tej bliższej i tej dalszej, oraz przedstawiła fazy kształtowania się czeskiej polityki zagranicznej. Blok tematyczny poświęcony stosunkom politycznym Polski z sąsiadami zakończył referat dr Olgi Szury (Uniwersytet Śląski) na temat ewolucji stosunków polsko-litewskich w latach 1991 - 1997. Przyczyny słabości w ich rozwijaniu, a odnoszące się głównie do pierwszego okresu (1990 - 1994), tkwią – zdaniem autorki – w polityce zagranicznej obu państw. Ze strony polskiej był to brak polityki wschodniej, ze strony litewskiej presja na podkreślanie swej niepodległości. Nie mniejsze znaczenie miały uwarunkowania międzynarodowe takie jak: stosunki z Rosją, polityka państw zachodnich – struktury europejskie, *NATO*, zaawansowanie w tworzeniu i uczestnictwie w Grupie Wyszehradzkiej, Inicjatywie Środkowoeuropejskiej, Współpracy Państw Bałtyckich i wreszcie uwarunkowań wynikających z szeroko rozumianej problematyki ludnościowej.

Zespół drugi koncentrował się na dwu- i wielostronnej współpracy ekonomicznej Polski z sąsiadami. Obrady rozpoczęła prof. Elżbieta Stadtmuller (Uniwersytet Wrocławski). Przedmiotem rozważań była Polska i państwa Grupy Wyszehradzkiej w procesie integracji europejskiej. W Europie Środkowo-Wschodniej obok tendencji do integracji z Europą Zachodnią, występuje tendencja do uczestnictwa w innych strukturach regionalnych (Grupa Wyszehradzka, Inicjatywa Środkowoeuropejska, Współpraca Państw Bałtyckich). Zdaniem autorki, w kierunku zbliżenia regionalnego pcha państwa tego obszaru podobny start, dużo zbieżności, potrzeba zabezpieczenia się, postawa Unii Europejskiej zachęcająca do takiej współpracy. Przeszkodą w ściślejszej

współpracy wydaje się być fakt, że nie jesteśmy dla siebie partnerami, lecz raczej konkurentami. Współpraca ta ma więc bardziej charakter konsultacyjny niż techniczny. Zdaniem prof. Stadtmuller kraje Grupy Wyszehradzkiej mają gorszy start niż kraje wstępujące do Unii Europejskiej przed nami. Na podobne problemy zwrócił uwagę dr Matyas Lajos Szabo (Uniwersytet Budapesztański), który poruszał problemy współpracy państw w ramach *CEFTA*. Podkreślił, że wszystkie siły po 1989 r. skoncentrowane były na politycznych aspektach, a kraje podpisujące umowę *CEFTA* nie bardzo miały wizję przyszłości. Referent zwrócił uwagę, iż istnieją ugrupowania polityczne na zachodzie Europy, które widziałyby w *CEFTA* strukturę alternatywną wobec Unii Europejskiej, a nie tylko „poligon doświadczalny” przed przyjęciem tych państw do Unii. Ekonomiczne aspekty stosunków niemiecko-polskich omówił dr Meier. Szczególną uwagę poświęcił zainteresowaniu Niemiec rozwojem współpracy gospodarczej z Polską. Potwierdził, iż motywem zainteresowania jest chłonny rynek zbytu w Polsce, a także powiązanie obszaru gospodarczego byłej NRD i Polski, wykorzystanie infrastruktury dla zaopatrzenia Niemiec w surowce i energię z Rosji, możliwości inwestycyjne. Współpraca gospodarcza Niemiec i Polski – zdaniem autora – rozwija się pozytywnie. Niemcy są najważniejszym partnerem gospodarczym Polski, coraz ściślej powiązania prowadzą do likwidacji uprzedzeń i stereotypów we wzajemnym postrzeganiu się obu narodów. Istnieje wiele barier w tej współpracy: nierówność potencjału, brak uregulowań prawno-podatkowych (w tym brak ich stabilizacji), różnice socjo-kulturowe. Autor referatu był jednak optymistą, sądził iż czynniki pozytywne w długim okresie zniwelują różnice i bariery.

Kapitał niemiecki w prasie krajów Europy Środkowo-Wschodniej był przedmiotem rozważań dr Zbigniewa Oniszczyka (Uniwersytet Śląski). Autor stwierdził, że wykorzystując swój potencjał ekonomiczny, techniczny i kadrowy niemieckie firmy wydawnicze zdobyły na rynku prasowym Polski, Czech i Węgier dominującą pozycję w grupie najbardziej poczytnych gazet i czasopism. W dzisiejszym świecie takie inwestycje nie są czymś niezwykłym, zgoda jednak nie oznacza pełnej akceptacji, bowiem zbyt wiele jest spraw budzących niepokój i wątpliwości. Zaś prof. Piotr Dobrowolski (Uniwersytet Śląski) dokonał prezentacji euroregionów jako szczególnej formy współpracy gospodarczej. Omówił osiągnięcia i bariery w rozwoju tego typu współpracy. Wskazał na brak jasnej koncepcji współdziałania obszarów leżących w strefach przygranicznych. Wykorzystywanie różnic w kosztach wytwarzania jako niszy produkcyjnych, a nie tworzenie nowych struktur nie ułatwia podejmowania współpracy. Miasta i obszary leżące w zachodniej strefie przygranicznej nie wydają się być zbyt atrakcyjne dla partnera niemieckiego. Ten stan rzeczy może spowodować, że euroregiony staną się jedynie korytarzem tranzytowym i nie spełnią oczekiwań wobec nowych struktur efektywnej współpracy.

Tematem obrad trzeciego zespołu były kulturowe aspekty stosunków Polski z sąsiadami. Prof. Margarita Anton Crespo (Uniwersytet Laguna – Hiszpania) podjęła problem zależności między komunikowaniem a współżyciem narodów, zwracając uwagę na rozwój nowych technik w dziedzinie komunikowania i wynikające z tego implikacje techniczne, gospodarcze, polityczne, społeczne i kulturowe. Dr Wojciech Kaute (Uniwersytet Śląski) w swym wystąpieniu podjął się ustalenia na czym polega europejskość, a co w tym kontekście oznacza kultura tzw. Europy Środka, odwołując się do historii kultury tego obszaru. W tym samym bloku tematycznym dr Kazimierz Gołosz (Uniwersytet Śląski) odniósł model francusko-niemieckich stosunków kulturalnych do budowy stosunków kulturalnych Polski z sąsiadami w latach dziewięćdziesiątych.

Zespół czwarty omawiał niektóre aspekty systemu politycznego Polski i jej sąsiadów. Prof. Jan Iwanek (Uniwersytet Śląski) zaprezentował referat dotyczący pojęcia autonomii terytorialnej i decentralizacji polskiego systemu politycznego. W sposób porządkujący autor rozróżnił pojęcie autonomii, samorządności i samowładzy odnosząc to do reformy administracyjnej w Polsce. Kontynuując tę problematykę mgr Małgorzata Domagalik (Uniwersytet Śląski) przedstawiła doświadczenia konstytuowania się władzy gminnej w Wielkiej Brytanii, Szwajcarii i Francji. Wskazując na poboczeństwa i różnice w tworzeniu samorządu terytorialnego w tych

krajach stwierdziła, iż należy korzystać z ich doświadczenia, lecz także przeobrażać dla swoich potrzeb nie przenosząc ich mechanicznie na grunt Polski.

W ostatnim dniu konferencji sesja plenarna poświęcona była polityce Niemiec i Rosji wobec Europy Środkowo-Wschodniej. Politykę Niemiec wobec państw Europy Środkowo-Wschodniej zaprezentował prof. Marian Wolański (Uniwersytet Wrocławski). Zaakcentował trzy podstawowe zagadnienia: politykę wschodnią Niemiec, stosunek Niemiec wobec rozszerzenia Unii Europejskiej na Wschód, stosunek Niemiec wobec poszerzenia *NATO*. Nowa rola Niemiec po zjednoczeniu uwidacznia się w zainteresowaniu Niemiec problemami globalnymi, polityce zagranicznej (stosunki z USA), działalności Niemiec na rzecz integracji środkowoeuropejskiej.

Europa Środkowa w polityce zagranicznej Rosji była przedmiotem rozważań prof. Bogdana Łomińskiego (Uniwersytet Śląski). Autor zwraca uwagę na zmienne podejście Rosji do państw tego regionu, stosunek Rosji do spraw związanych z poszerzeniem *NATO* na Wschód. Zauważył, iż państwa Europy Środkowej stanowią drugą grupę interesów Rosji. W modernizowanej polityce zagranicznej Rosji daje się zauważyć koncepcję partnerstwa z Zachodem, a także pragnienie pozostania mocarstwem światowym. Państwa Europy Środkowo-Wschodniej często traktowane są jako karta przetargowa w negocjacjach z Zachodem. W konkluzji autor stwierdził, iż Rosja musi dostosować się do realiów XXI w., mimo to więcej nasuwa się pytań co do przyszłego kształtu stosunków Rosji i państw Europy Środkowo-Wschodniej niż odpowiedzi.

Zamykając trzydniowe obrady prof. Erhard Cziomer (Uniwersytet Jagielloński) dokonał analizy charakteru stosunków między Niemcami i Rosją w pozimnowojennej Europie. Referent przedstawił uwarunkowania i periodyzację wzajemnych stosunków, stanowisko wobec bezpieczeństwa w Europie. W referacie zwrócono uwagę na fakt, że po rozpadzie ZSRR ani Niemcy, ani Rosja nie miały wypracowanej polityki zagranicznej. Rosja stanęła wobec wielu wyzwań i problemów (wewnętrznych i zewnętrznych) co spowodowało, iż nie może uczestniczyć w pełni w integracji europejskiej i budowaniu nowych struktur. We wzajemnych stosunkach Rosji i Niemiec daje się zauważyć, zdaniem prof. Cziomera, pewną prawidłowość: po stronie Rosji – nadmiar oczekiwań, po stronie Niemiec chłodną kalkulację.

Malgorzata Kubicka

USTAWA ZASADNICZA REPUBLICI FEDERALNEJ NIEMIEC GRUNDGESETZ FÜR DIE BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND

Pod redakcją Lecha Janickiego

Stron 350

Wersja niemiecka i polska z uwzględnieniem
tekstów wszystkich kolejnych zmian.

Wydanie II według stanu na 31 grudnia 1996 r.

Publikacja, którą oddajemy do rąk Czytelnika, jest drugim uaktualnionym wydaniem pełnego tekstu konstytucji, czyli Ustawy Zasadniczej Republiki Federalnej Niemiec (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*), z uwzględnieniem jej dotychczasowego rozwoju, tj. tekstu pierwotnego i wszystkich kolejnych zmian do tego tekstu wprowadzonych. Przedstawiamy w równoległym porównawczym układzie tekst niemiecki w brzmieniu, w jakim został on ogłoszony w Federalnym Dzienniku Ustaw („Bundesgesetzblatt”) oraz jego tłumaczenie na język polski. Układ taki pozwoli czytelnikowi polskiemu korzystać z polskiego brzmienia konstytucji zachodnioniemieckiej w bezpośredniej konfrontacji z oryginałem niemieckim.

Obydwa teksty: niemiecki i polski zostały zarazem (przy pomocy różnego rodzaju czcionek) ułożone w taki sposób, że obrazując pierwotny tekst konstytucji i teksty jej poszczególnych zmian, później do niego wprowadzonych, uwypuklają optycznie także jego obowiązujące brzemienie według stanu na dzień 31 grudnia 1996 r. Wydanie niniejsze, podobnie jak i poprzednie, nawiązuje poniekąd do dawniejszych polskich wydań i tłumaczeń konstytucji RFN.

DO NABYCIA:

- w księgarniach naukowych
- w Instytucie Zachodnim, 61-772 Poznań, Stary Rynek 78/79 (także za zaliczeniem pocztowym)
- w księgarni, Poznań
Ratuszowa 25/27 (domki budnicze)

